

ההרים הגבוהים

וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיִּכְסּוּ כָּל הַהָרִים הַגְּבוּהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם: חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמַּיִם וַיִּכְסּוּ הַהָרִים: (בראשית ז יט-כ).¹

רש"י בראשית פרקים ז פסוקים יא, יב, כ; פרק ח פסוקים ד ה

"בחודש השני בשבעה עשר לחודש" ... נבקעו כל מעניינות תהום רבה" - רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה אייר: ² ... "ויהי הגשם על הארץ" - ולהלן הוא אומר (פסוק יז) "ויהי המבול!" אלא כשהורידן, הורידן ברחמים, שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: "ארבעים יום וגו'" - ... נמצאו ארבעים יום קלים בכ"ח בכסליו. ³ "חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים" - למעלה של כל גובה כל ההרים, לאחר שהשווה המים לראשי ההרים: ⁴

"ויחסרו המים מקצה חמישים ומאת יום" - התחילו לחסור, והוא אחד בסיון. "וַתִּנַּח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בִּשְׁבַעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט" - בחודש השביעי - סיון והוא שביעי לפסולו שבו פסקו הגשמים: "וַיִּמְסַח הַיָּם הַלְוָה וַיִּחְסֹר עַד הַחֹדֶשׁ הַעֲשִׂירִי בְּעֶשְׂרֵי בָּאָחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רְאֵשֵׁי הַהָרִים" - זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ⁵

רמב"ן בראשית פרק ח פסוק ד

"ותנח התבה בחודש השביעי בשבעה עשר יום לחודש" - כתב רש"י מכאן אתה למד שהיתה משוקעת במים י"א אמה, כפי החשבון הכתוב בפירושו, והוא כן בבראשית רבה (לג ז). אבל כיון שרש"י מדקדק במקומות אחרי מדרשי ההגדות וטורח לבאר פשטי המקרא, הרשה אותנו לעשות כן, כי שבעים פנים לתורה. ומדרשים רבים חלוקים בדברי החכמים. ⁶

בראשית רבה פרשת נח, פרשה לג סימן ו

"ויוסף שלח את היונה ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפי" (בראשית ח יא) - ... מהיכן הביאה אותו? רבי אבא בר כהנא אמר: מִשְׁבְּשׁוּשִׁים שבארץ ישראל הביאה אותו. ⁷ רבי לוי אמר: מהר הַמְשִׁיחָה הביאה

¹ כיסוי ההרים הגבוהים ע"י המים, מסמל את שיא המבול ומשלים את כיליון עולם החי על פני הארץ, ככתוב בהמשך שם: "וַיִּגְוַע כָּל בְּשַׂר הַרְמֵשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַכָּל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ וְכָל הָאָדָם: לֵל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפּוֹ מִכָּל אֲשֶׁר בָּחַרְבָּה מֵת: וַיִּמַּח אֶת כָּל הַקּוֹם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמַּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשְׁאֲרַ אֵךְ נֹחַ וְאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה." (גם הצומח הושמד. לפי הפשט ולפי מדרש בראשית רבה לו ג שנה "הכניס עמו זמורות ונטיעות, ויחורים של תאנה, וגרופיות לזיתים"). לאחר 40 ימי גשם ופרץ תהומות רבה פסק הגשם ושקטו התהומות, אך העולם נשאר מכוסה מים במשך 150 + 60 ימים נוספים לפי חשבון שנראה ברש"י להלן.

² זו המחלוקת הראשית בין רבי אליעזר שאומר שבתשרי נברא העולם ובין שיטת ר' יהושע שבניסן נברא העולם, עליה כבר עמדנו מספר פעמים. ראה דברינו [יוסוף על הרת עולם](#) בראש נמשך, עם רש"י בשיטת ר' אליעזר שכמותו נקבע להלכה. והרוצה לקיים את שיטת ר' יהושע, יוסיף להלן שבעה חודשים בכל מקום: אייר במקום חשוון, סיון במקום כסלו, תמוז במקום טבת וכו'.

³ ורש"י מדקדק שם שהייתה זו שנה כסדרה, היינו חשוון של 29 יום: "הרי שנים עשר ממרחשון ועשרים ושמונה מכסליו".

⁴ פעמיים "ויכסו ההרים". כיסוי אחר כיסוי. תחילה נעלמו כל ראשי ההרים ואח"כ עוד התגברו המים 15 אמה מעל ראשי ההרים.

⁵ תאריכי המבול העיקריים בשיטת רש"י עפ"י שיטת ר' אליעזר וסדר עולם רבה הם: יז בחשוון מתחיל המבול, ארבעים יום ירד הגשם ונבקעו תהומות רבה עד כח בכסלו שאז הגיעו המים לשיאם של 15 אמה מעל ראשי ההרים הגבוהים. מצב זה נשאר כך 150 יום, עד א' בסיון. בא' בסיון החלו המים לסגת בקצב של אמה לארבעה ימים, לפיכך רק אחרי 60 יום החלו שוב לבצבץ ראשי ההרים (התיבה שהייתה משוקעת לפי חשבון שעושה שם רש"י 11 אמות בתוך המים נחה על הרי אררט כבר ביז בסיון, אבל ראשי ההרים טרם נראו). רק ארבעים יום אחרי כן, שולח נח את העורב ובעקבותיו את היונה. מה שחשוב לעניינינו הוא ש-210 ימים (לפחות), מסוף חודש כסלו ועד ראש חודש אב (אם בכלל הייתה משמעות לחודשי השנה ועונותיה בתקופת המבול), היה כל העולם מכוסה מים ושומם. הגשם פסק, אך שום דבר לא נראה באופק מלבד שטיח אינסופי של מים. שקט מפיח ניסר בחלל העולם ונקל להבין את החרדה הקשה של יושבי התיבה. שלא לדבר על מראה ההרס הנורא שנתגלה להם כאשר התגלתה היבשה בהדרגה.

⁶ לרמב"ן שיטה אחרת בכל חישוב תאריכי המבול, כולל חישוב מדעי של יציבות התיבה במים, כמה ממנה היה משוקע, ואנו לא ניכנס לחישובים אלה, הרוצה, מוזמן לעשות זאת בעצמו. הבאנו את דברי רמב"ן אלה כאתנחתא קלה להתבונן בלשון הראשונים הצחה, כיצד הם חולקים האחד על השני בלשון מנומסת ואסטרטגית כאחת, (חילוקי רמב"ן ורש"י במיוחד, הם מאושיות פירוש המקרא). ראה גם דברי רמב"ן בהקדמתו לספר המצוות כשהוא בא לחלוק על הרמב"ם: "והנני עם חשקי וחפצי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד, לעשות אותם לצווארי רביד ועל ידי צמיד, לא אהיה להם חמור נושא ספרים תמיד. אבחר דרכם ואדע ערכם. אך באשר לא יכילו רעיוני, אדון לפנייהם בקרקע אשפות למראה עיני. ובהלכה ברורה לא אשא פנים בתורה. כי י"י יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים. לא ימנע טוב להולכים בתמים". ראה גם אזהרתו בסוף הקדמתו לקורא ולמתבונן בפירושו לתורה שלא להיגרר אחר רמזים וסתרי תורה: "אבל יחזו בפירושינו חידושים בפשטים ומדרשים ויקחו מוסר מפני רבותינו הקדושים". ועד כאן באתנחתא דרמב"ן.

⁷ שְׁבֻשׁוּשׁ או שְׁבֻטוּט הוא ענף צעיר ורך שגדל על העץ. אולי לגלול של שביט.

אותו, שלא הוצפה ארץ ישראל במבול. והוא שהקב"ה אומר ליחזקאל: "אָרֶץ לֹא מְטַהֶרֶה הִיא לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זַעַם" (יחזקאל כב כד).⁸

בראשית רבה פרשת נח, פרשה לב סימן י

"והמים גברו מאד מאד על הארץ ויכוסו כל ההרים הגבוהים" (בראשית ז יט) - רבי יונתן עלה להתפלל בירושלים. עבר בפְּלִטְנוֹס זֶה⁹ וראהו שומרונני אחד.¹⁰ אמר לו (השומרונני לר' יונתן): להיכן אתה הולך? אמר לו: לעלות ולהתפלל בירושלים. אמר לו: לא טוב לך להתפלל בהר ברוך זה ולא באותה אשפה?¹¹ אמר לו (ר' יונתן): למה הוא ברוך? אמר לו: שלא הוצף במי המבול. נתעלמה מעיני ר' יונתן לשעה ולא השיבו.¹² אמר לו חֲמָרָו:¹³ תרשיני ואני משיבו. אמר לו: הן.¹⁴ אמר לו: אם מן ההרים הגבוהים הוא, הרי כתוב: "ויכוסו כל ההרים הגבוהים". ואם מן הנמוכים הוא, לא השגיח בו המקרא ולא החשיבו כלום.¹⁵ מיד ירד לו ר' יונתן מעל החמור והרכיבו ג' מילין, וקרא עליו ג' מקראות: "לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך" (דברים ז יד) - אפילו בַּהֲקָמִים שבכם. "כפלח הרמון רקתך מבעד לצמתך" (שיר השירים ד ג) - אפילו הריקים שבכם רצופים תשובות כרימון. וגם זה: "כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע" (ישעיה נד יז).¹⁶

תוספות מסכת זבחים דף קיג עמוד א

לא ירד מבול לארץ ישראל - תימה והכתיב: (בראשית ז) ויכוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים ובראשית רבה אמרינן דר' ישמעאל ב"ר יוסי ובהמי אחד היו הולכין בדרך...¹⁷ ושמא יש לומר דויכוסו כל ההרים היינו ששלט הבל המבול בכל מקום כדאמרינן לקמן דמתו בהבלא, ואותו כותי היה רוצה לומר שלא היה שם לא הבל ולא שום דבר.¹⁸

⁸ ראה גמרא זבחים קיג ע"א שנושא זה, אם ירד המבול גם בארץ ישראל או לא, הוא מחלוקת בין שני אמוראי ארץ ישראל מובהקים: ר' יוחנן וריש לקיש לעניין טומאה (בדין מקום שריפת פרה אדומה): " ... אמר לו רבי יוחנן: והלא כל ארץ ישראל בדוקה היא (ו'ואין צורך למקום מיוחד הבדוק מטומאה לשריפת הפרה", שטיינזלץ). במאי קמיפלגי? מר סבר: ירד מבול לארץ ישראל, ומר סבר: לא ירד. אמר ר' נחמן בר יצחק: ושניהם מקרא אחד דרשו: בן אדם אמר לה את ארץ לא מטוהרה היא לא גושמה ביום זעם - רבי יוחנן סבר: אתמוהי מתמה קרא, ארץ ישראל מי לא מטוהרה את? כלום ירדו עליך גשמים ביום זעם? וריש לקיש סבר: כפשטיה, ארץ לא מטוהרה את, מי לא ירדו עליך גשמים ביום זעם?". מדרש בראשית רבה הארץ-ישראל הולך בשיטת ר' יוחנן. אך אין הדברים פשוטים.

⁹ שם מקום ליד הר גריזים המקודש לשומרונים. פלנטוס = נבלוס? ראה שם המקום: נפולין בנוסח דברים רבה (להלן בהערה 16).

¹⁰ בנוסחאות אחרות - כותי.

¹¹ שירושלים הייתה אז חריבה ומקום מושפל ומוזנח.

¹² אולי משום שר' יונתן מחזיק בשיטת ר' יוחנן ובראשית רבה לעיל שארץ ישראל לא הוצפה במי המבול וממילא הר גריזים בתוכה.

¹³ האדם שהנהיג את החמור של ר' יונתן. ובנוסחאות אחרות: הַהֶהָם.

¹⁴ ר' יונתן נתן לחמורו רשות להשיב לשומרונני.

¹⁵ ונשאר השומרונני ללא מענה, כך יש להשלים. והחמור או הבהם מה סבר? כשיטת ריש לקיש שארץ ישראל כן הוצפה במבול? וארץ ישראל "אינה בדוקה" מטומאה? נראה שהיופי במדרש זה הוא שלתוך השיח הלמדני 'מתפרץ' אדם פשוט שקורא את הפסוקים בפשוטם ולא מכיר את כל השיח הדרשני-למדני. אדם שעונה בשל פשוט מקריאת פסוקי המקרא. או שנאמר שכל זה הוא רק לדחיית השומרונני בדומה למדרשים: "לזה דחית בקש" (כאחד מהסברי התוספות שלהלן).

¹⁶ בשל ציטוט הפסוק מפרשת עקב נמצא מדרש זה גם בדברים רבה ג ו פרשת עקב, ובשל ציטוט הפסוק משיר השירים, נמצא מדרש זה גם בשיר השירים רבה פרישה ד סימן ב. הנוסח בשיר השירים רבה דומה מאד לזה של בראשית רבה שהבאנו (שניהם בארמית ואנחנו הבאנו את הנוסח המתורגם (חזרה) לעברית עפ"י מהדורת א. א. הלוי, הוצאת מחברות לספרות). הנוסח בדברים רבה, שהוא במקור בעברית, מורחב ועשיר יותר, בעיקר בדיאלוג שבין ר' יונתן והשומרונני (הכותי), לפיכך נביאו כאן: "לא יהיה בך עקר ועקרה - אמר ר' יונתן: עקר ועקרה מן התשובה. מעשה ברבי יונתן שהיה מהלך אצל נְפֹלִין של כותים והיה רוכב על החמור והבָּהֶם עמו. נתלווה להם כותי אחד, הגיעו אצל הר גריזים. אמר אותו כותי לרבי יונתן: רבי, מהו זה שההר הזה קדוש הוא? א"ל רבי יונתן: למה הוא קדוש? אמר לו אותו הכותי: שלא לקה במי המבול. אמר לו: מנין לך? אמר לו: לא כך כתיב: בן אדם אמר לה את ארץ לא מטוהרה היא לא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב כד). אמר לו רבי יונתן: אם כן, היה לו להקב"ה לומר לנח לעלות להר הזה ולא ליגע ולעשות תיבה! אמר לו: לא עשה אלא לנסותו. שתק ר' יונתן. אמר לו הַהֶהָם: תן לי רשות לומר לו דבר אחד. אמר לו: אמור. אמר לו אותו הבהם: אין ההר הזה תחת השמים? אמר לו אותו הכותי: אלא חוץ לשמים? אמר לו: לא כתוב: חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכוסו כל ההרים הגבוהים אשר תחת כל השמים (בראשית ז יט-ב)? מיד ירד רבי יונתן מן החמור והרכיבו ארבעה מילין וקרא עליו הפסוק הזה: וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיע (ישעיה נד). הוי: לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך - מהו ובהמתך? ובהמים שלך". האם ר' יונתן והבהם שלו מסכימים לבסוף לדעת ריש לקיש שגם ארץ ישראל לקתה במבול? כך או כך, באשר לסיומת המדרש, ראה כדוגמא נוספת הכבוד שרחש ר' אלעזר לזבליים ולתבניים שהקדימו לעבודתם, עוד לפני שהוא השכים לבית המדרש: "אנחנו לא נזבליים ולא נתבנים - אפילו כתבנים אפילו כזבליים" (שיר השירים רבה פרשה א סימן ט).

¹⁷ כאן מביא תוספות את הסיפור הנ"ל על ר' יונתן (ר' ישמעאל בר' יוסי בגרסת תוספות) והבהמי שמצטט לכותי את הפסוק: "ויכוסו כל ההרים הגבוהים".

¹⁸ בעלי התריסין הלמדנים, תוספות על הדף במסכת זבחים, 'לא מוותרים' ולא מוכנים לקבל את הצעתנו בקשר לתשובת הבהמי - לראותה כ'אגדה פשוטה' - והם מעמתים את הדרשות שארץ ישראל לא לקתה במבול עם הסיפור של ר' יונתן והבהמי. תוספות מציע את הפתרון שהבל המים כיסה את ראשי ההרים בארץ ישראל, לא המים עצמם (וגם מציע שאולי הכל "דחיה בקש" כפי שצינו לעיל). ראה גם פירוש רמב"ן לבראשית ח יא, שגם הוא 'לא מוותר' ומציע שהמים שירדו בשאר העולם התגלגלו ובאו לארץ ישראל שהרי "אין סביב ארץ ישראל גדר לעכב המים שלא יבואו בה". אבל מטרתו היא אחרת. רמב"ן מנסה להסביר את עלה הזית שמצאה

ספרי דברים פרשת ראה פסקא ס

"אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם" - מפני מה אתם יורשים את אלהיהם? שלא תעשו כמעשיהם ויבואו אחרים וירשו אתכם.¹⁹ רבי יוסי הגלילי אומר: יכול אפילו עובדים את ההרים ואת הגבעות, אַתְּ מַצְוֶה לֵאבֹדֶם? תלמוד לומר: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן" - אלהיהם תחת כל עץ רענן ולא עץ רענן אלהיהם, אלהיהם על הגבעות ולא הגבעות אלהיהם.²⁰ ומפני מה אֶשְׁרָה אסורה? מפני שיש בה תפיסת יד אדם, וכל שיש בו תפיסת יד אדם אסור.²¹ אמר רבי עקיבה אני אהיה אבין לפניך: כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן, דע שיש שם עבודה זרה. לכך נאמר: "על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן".²²

בראשית רבה פרשת ויחי, פרשה צט סימן א

"לְמַה תִּרְצָדוֹן הָרִים גְּבֻנוֹתֵי הַהָר הַזֶּה לְשִׁבְתוֹ אִף ה' יִשְׁכֵּן לְנֶצַח" (תהלים סח יז) - ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא. רבי יוסי הגלילי פתר המקרא בהרים. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני, היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו. זה אומר: עלי התורה ניתנת! וזה אומר: עלי התורה ניתנת! תבור בא מבית אלם וכרמל מאספמיא ... אמר הקב"ה: "למה תרצדון הרים גבנונים?" - כולכם הרים גבוהים, אלא כולכם גבנונים²³ ... כולכם נעשתה עבודה זרה על ראשיכם. אבל סיני, שלא נעשתה עבודה זרה עליו: "ההר חמד אלהים לשבתו", "וירד ה' על הר סיני", (שמות יט). אע"פ כן: "אף ה' ישכון לנצח" (תהלים שם) - בבית העולמים.²⁴

ספרי דברים פרשת ואתחנן פסקא כח ד"ה ההר הטוב

"ההר הטוב הזה והלבנון" (דברים ג כה)²⁵ - הכל קראו אותו הר. אברהם קראו הר, שנאמר: "אשר יאמר היום בהר ה' יראה" (בראשית כב יד),²⁶ משה קראו הר, שנאמר: "ההר הטוב הזה", דוד קראו הר, שנאמר: "מי יעלה בהר ה' " (תהלים כד ג),²⁷ ישעיה קראו הר שנאמר: "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נְכוֹן יְהִי הַר בְּיַת ה' בְּרֵאשׁ הַהָרִים

היונה "משבשושים שבארץ ישראל". כך הוא מבין את שיטת ר' לוי בבראשית רבה, היא שיטת ר' יוחנן בגמרא זבחים: "והנה לדעת רבי לוי, מפני שלא ירד בארץ ההיא הגשם השוטף ולא נפתחו עליה ארובות השמים, נשארו בה האילנות, ובכל העולם נשברו ונעקרו במבול ומטרות עזו". הצמחייה בארץ ישראל לא הושמדה במבול. גם אם כוסו ראשי ההרים גם בה!

¹⁹ עברנו ל"הרים גבוהים" בעניין אחר. ניתוק מעבודה זרה הוא התנאי להיצמדות לארץ.

²⁰ ההרים עצמם, הגבעות, אפילו העצים שנטעו עליהם - אין הם עצמם עבודה זרה. רק מה שנבנה עליהם ויוחד לשם כך.

²¹ תפיסת יד או תפושת יד, פירושה שהאדם נטע את עץ האשרה לשם עבודה זרה וכך גם בית שהוקם לשם עבודה זרה בראש ההר. ראה בגמרא עבודה זרה מה ע"א שרבי יוסי הגלילי מסכים שאם: "נטעו ולבסוף עבדו" זו תפיסת יד והיא אסורה.

²² ראה נוסח מדרש ספרי זה במסכת עבודה זרה, פרק ג משנה ה בלשון דומה וכבר הרחבנו לדון בו בדברינו [בין עבודה זרה לטבע - שיטת ר' יוסי הגלילי בפרשת ראה](#). נסביר כאן בקצרה. במקומות רבים מזהירה התורה על עבודה זרה המצויה בראשי ההרים "ותחת כל עץ רענן". לא רק של הגוים, אלא גם הרבה בתוכחות הנביאים לעם ישראל. ראה ישעיהו נז ז: "על הר גבה ונשא שמת משפך גם שם עלית לזבח זבח", ירמיהו ג ו: "אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ מִשְׁבֵּה יִשְׂרָאֵל הֲלֵכָה הִיא עַל כָּל הַר גְּבָה וְאֵל תַּחַת כָּל עֵץ רְעֵנָן וְתִזְנֶי שָׁם" ועוד. הביטוי השכיח במקרא הוא "הרים רמים", המקביל ל"הרים גבוהים". הדעת נותנת שכיסוי ראשי ההרים במבול בא לעקור את אותה עבודה זרה, למחות כל זכר למרד בקב"ה שהוצב דווקא על המקומות הגבוהים. בדומה לחטא דור הפלגה שבא אחרי המבול וחתר גם הוא לגובה וכאילו לא נלמד שום לקח. ראה דברינו [בין דור המבול לדור הפלגה](#) בפרשה זו. דבריו של ר' עקיבא בעניין: "כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נישאה - דע שיש שם עבודה זרה", הם נחרצים וברורים. בידוע שבכל מקום גבוה ונישא יש עבודה זרה! אבל ר' יוסי הגלילי מציב 'גבולות גזרה' ברורים: הטבע כשלעצמו, הדומם והצומח, איננו ולא יכול להיות עבודה זרה. ראה סיוע לר' יוסי ממכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דנזיקין פרשה יז: "יש אומרים: באותותיה ניתנה תורה, שלא יהו ישראל אומרים: הואיל ואנו מצוין על עבודה זרה נהא בולשין בבורות שיחין ומערות, תלמוד לומר: על ההרים הרמים - על הגלויים ולא על הסתרים". על פי ר' עקיבא, אפשר להסביר מדוע כוסו ראשי ההרים במבול ונמחה כל אשר עליהם. על פי ר' יוסי הגלילי, הייתה זו אולי השחתת יתר שאינה נחוצה להלכה. אך שים לב שכל זה בהלכה שלאחר מתן תורה, לאחר המבול.

²³ היינו בעלי מומים כמו שהוא מביא רביה שם בקטע שהשמטנו מבעלי מומים בספר ויקרא כא כ: "או גיבן או דק וכו'".

²⁴ כנגד ההרים הגבוהים עליהם מושמת עבודה זרה, עומדת נמיכות הקומה של הר סיני שעליו ניתנה התורה. ראה הביטוי "הרים רמים" שהיא המקבילה ל"הרים גבוהים" גם בהלכות נגעים שמגיעים לאדם עקב גאוה ויהירות, גמרא סוטה ה ע"ב (שבועות ו ע"ב): "ולשאת ולספחת - אין שאת אלא לשון גבוה, שנאמר: ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות". גאוה ויהירות - פוסלות. מום גופני - כשר וראוי. האם מכאן נלמד ש"הרים גבוהים" הם דבר פסול בכל מקרה? הר סיני השפל הוא רק תחנה בדרך להר ה' בירושלים, "אף ה' ישכון לנצח". מה עם הר ה' עליו ניבא ישעיהו ב ב: "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נְכוֹן יְהִי הַר בְּיַת ה' בְּרֵאשׁ הַהָרִים וְנִשְׂא מִגְּבֻעוֹת וְנִהְיֶה אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם"? עד שניתן תשובה לשאלה זו, ראה המשך מדרש זה במקור, עד סופו. המדרש פותח בכותרת: ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא, אך אנחנו הבאנו רק את דרשת ר' יוסי הגלילי על ההרים הגבוהים הנוגעת לנושא שלנו. בהמשך המדרש מובאת דרשת ר' עקיבא שמסביר את הפסוק בתהלים על השבטים שהיו רבים בנייהם בחלקו של מי ייבנה בית המקדש. וזכה בנימין משום שהוא לא השתתף במכירת יוסף (והאחים נקראים הרים גבנונים - גבנים!). רבי עקיבא מעדיף דרשה על השבטים ולא על ההרים. לר' יוסי הגלילי אין בעיה להעביר קו בין הר ובין הר. האם אפשר לחבר את מחלוקת ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי במדרש זה עם מחלוקתם במדרש ספרי הקודם? נשמח מאד לשמוע תגובות והצעות.

²⁵ בתחונני משה להיכנס לארץ: "אֶעֱבְרָה נָא וְאָרְאָה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא זְהָה וְהִלְבֵּנוּ".

²⁶ ויצחק קראו שדה ויעקב קראו בית (מדרש תהלים פא). וגם הבית נישא בראש ההר כפי שנראה להלן.

²⁷ ראה דברינו לראש השנה [מי יעלה בהר ה'](#). דוד לא רק קרא לו הר, דוד קנה את ההר מידי אַרְוֶנָה הַיְבֻסִי (שמואל ב פרק כד). ראה דברינו [קניית הר הבית](#) ביום ירושלים.

וְנִשְׂא מִגְבְּעוֹת וְנָהְרוּ אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם" (ישעיה ב ב, מיכה ד א)²⁸, גוים קראו אותו הר, שנאמר: "וְהִלְכוּ עִמָּיִם רַבִּים וְאָמְרוּ לָכֵן וְנִעְלָה אֶל הַר ה' אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיִרְנֶנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכְּהָ בְּאֲרָחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיה ב ג).²⁹

יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי ה' אֲרָזִי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע: אֲשֶׁר שָׁם צַפְרִים יִקְנְנוּ חֲסִידָה בְרוּשִׁים בֵּיתָה: הַרִים הַגְּבוּהִים לִיעֲלִים סְלַעִים מַחְסֵה לְשַׁפְנִים: (תהלים קד טז-יח).³⁰

בראשית רבה פרשת בראשית, פרשה יב סימן ט

"אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" (בראשית ב ד). אמר רבי יהושע בן קרחה: "בהבראם" – באברהם, בזכותו של אברהם³¹ ... "א"ר יודן: "בהרים הגבוהים היעלים", אין כתוב כאן, אלא: "הרים הגבוהים ליעלים" (תהלים קד יח) – הרים הגבוהים למה נבראו? בשביל היעלים. מה יעלה זו תשה היא מתייראת מן החיה,³² ובשעה שהיא מבקשת לשתות, הקב"ה מכניס בה רוח של תזזית והיא מקרקשת בקרניה והיא שומעת קולה ובורחת.³⁴ "סלעים מחסה לשפנים" (שם) – השפן הזה, מתחבא תחת הנקיקים מפני העוף שהוא פורח, שלא יאכלנו. ומה בשביל דבר טמא ברא הקב"ה את עולמו, בשביל זכותו של אברהם על אחת כמה וכמה!³⁵

שבת שלום

וגשמים בעיתם וכתיקונם³⁶

מחלקי המים

מים אחרונים: ראה תלמוד ירושלמי מסכת יבמות פרק א: "שאלו את רבי יהושע: בני צרות מה הן? אמר להן: הרי אתם מכניסין את ראשי בין שני ההרים הגבוהים בין דברי בית שמאי ובין דברי הלל בשביל שיריצו את מוחי". דיינו אנו אם הכנסנו ראשו בין ההרים הגבוהים ויצאנו בשלום.

²⁸ ראה ציטוט פסוק זה במקדש הורדוס! המקדש שבנה הורדוס האדומי לאחר שהרג את כל תלמידי החכמים והשמיד את שרידי בית חשמונאי ושאל את החכמים מה תקנתו ואמרו לו: "הוא כבה אורו של עולם ... ילך ויעסוק באורו של עולם, דכתיב: ונהרו אליו כל הגוים" (בבא בתרא ד ע"א). מקדש הורדוס היה תקוות מימוש נבואת ישעיהו פרק ב! ראה דברינו [בניין הורדוס](#) בפרשת תרומה.

²⁹ הרי לנו כל שבחיו של ההר כולל מאומות העולם! ואם תאמר שבכל זה אין "הר גבוה", הרי לנו הפסוק בישיעיהו מ ט: "על הר גבה עלי לך מבשרת ציון הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים הרימי אל תיראי אמרי לערי יהודה הנה אלהיכם". וביחזקאל פרק יז פסוקים כב-כג: "זה אמר אדני ה' ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי מראש נקותיו רך אקטף ושתלתי אני על הר גבה ותלול: בהר מרום ישראל אשתלנו ונשא ענף ועשה פרי והיה לארז אדיר ושקנו תחתיו כל צפור כל כנף בצל דליותיו תשפנה". הנה עץ ארז אדיר על הר גבוה ותלול במרום ישראל, עץ של ברכה ושלווה. עץ מלא חיים, עץ שעומד בניגוד גמור להרס של המבול. עץ שיביא אותנו למקור הבא והאחרון מספר תהלים, פרק קד: "ברכי נפשי את ה'".

³⁰ האזכור השני והאחרון של "הרים גבוהים" במקרא (יש גם "הרים רמים" שראינו בעבודה זרה) הוא בתיאור החי וה'צבעוני' של יפי הבריאה, עושרה ואיזונה בפרק קד בתהלים: "בְּרִכְיִי נִפְשִׁי אֶת ה' ". איזה ניגוד בין ההרס הנשקף מההרים הגבוהים של המבול ובין החיניות והמלאות של הטבע הצומח והחי, דווקא בהרים הגבוהים. לא הרים גבוהים של חורבן ומוות, כי אם הרים של מחסה לחיות הרכות (שפנים), בית גידול לברושים ולארזים (כולל עץ הארז של יחזקאל) ובית קינון לחסידה, ליעלים ושאר בעלי חיים. האם נכתב פרק זה כאנטיטיזה למבול? בוודאי. ראה שם: "יָסַד אֶרֶץ עַל מְכוּנָהּ בַּל תִּמוּט עוֹלָם וְעַד: תְּהוֹם כְּלָבוּשׁ נִפְסִיתוּ עַל הַרִים יַעֲמְדוּ מַיִם: מִן עֲרֶתֶךָ יִנּוֹסוּן מִן קוֹל רַעְמֶךָ יִחְפְּזוּן: יַעֲלוּ הַרִים יִרְדּוּ בְקַעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה יִסְדֹּת לָהֶם: גְּבוּל שְׁמֵת בַּל יַעֲבֹרוּן בַּל יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ". המים והאור נותנים חיות לעולם. לא עוד מבול. ראה דברינו [השבועה לנח – קץ העונש הטוטאלי](#) בפרשה זו.

³¹ בהבראם הן אותן האותיות של אברהם.

³² גם כשהמקרא מתאר את הטבע, אין זה תיאור טבע לשמו. המקרא לא אומר: בהרים הגבוהים שוכנים יעלים, כמשפט חיווי פשוט, אלא: ההרים הגבוהים נבראו לשם היעלים – למטרה מסוימת, כפי שהוא ממשיך ודורש.

³³ נקיקי הסלע הגבוהים משמשים ליעלים מחסה מחיות טורפות.

³⁴ כשהיעל צריכה לשתות ונאלצת לרדת מראשי ההרים הגבוהים אל מקווי מים, הקב"ה עושה לה נס שמבין קרניה יוצאת רוח תזזית שמפחידה את חיות הטרף. אלה המים ששכנו מהמבול וחזרו למקומם ותפקידם הטבעי, לתת חיים על הארץ. ראה בראשית רבה לג ד וכן רש"י בראשית ח ב על המעיינות לטובה שלא נסכרו.

³⁵ סוף דבר, יש לטבע תכלית ומטרה. ברמה הבסיסית, תכלית קיום וחיים לכל חי, גם לבעלי חיים טמאים. שהרי כולם נכנסו לתיבה: "שנים מכל ... להחיות איתך". אבל התכלית הגבוהה יותר, הטמונה ברגע "בהבראם", היא שיבוא אברהם "ויקבל שכר כולם" ויבנה עולם אנושי מוסרי וצודק, כך שלא יהיה עוד מבול. שלא ימחה שוב "בהבראם". ראה דברינו [תלילה לך מעשות כדבר הזה](#) בפרשת וירא, בעת שאברהם עומד לבקש על סדום וקובל לפני הקב"ה: "נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם, מה אתה מערים על השבועה? אתמהא! מבול של מים אין אתה מביא, מבול אש אתה מביא? אם כן לא יצאת ידי השבועה!" (בראשית רבה לט ו). ובכך הגענו לאברהם החותם את פרשת השבוע נח ופותח את פרשת השבוע הבאה עלינו לטובה: לך לך.

³⁶ חיכינו עד שאחינו בני בבל ושאר גלויות יחזרו בשלום לביתם (תענית פרק א משנה ג) והשבוע ב' בחשוון נתחיל לשאול על הגשמים בברכת השנים: ותן טל ומטר. היו ראשונים (ריטב"א, רמב"ן ואחרים) שהציעו שכיוון שלאחר החורבן ששוב פסקו עולי רגלים, יש לשאול בארץ ישראל ממוצאי יום טוב האחרון (שמיני עצרת), אך לא כך התקבל להלכה. אולי גם בגלל חקלאי ארץ ישראל המאחרים לקטוף את הכותנה ושאר אסיפות השדה, יש להתמיד במנהג לשאול רק בשבעה בחשוון. וגשמי החורף הראשונים טובים לזית שייתן שמנו הטוב. ראה דברינו [בז' בחשוון שואלים על הגשמים](#).